

UDK 070:[316.774:004.738.5

Primljeno: 02. 10. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Tahani Komarica

NOVINARSTVO U DIGITALNOJ ERI

(Amela Delić Aščić, *Novinarstvo digitalnog doba: Kako sačuvati profesiju?*, Lijepa riječ, Tuzla, 2023)

Knjiga Amele Delić Aščić *Novinarstvo digitalnog doba – Kako sačuvati profesiju?*“ spada među ona naučna djela koja u svojoj fokusiranosti na predmet istraživanja zapravo govore o višestrukosti slojeva koji formiraju svakog čovjeka, građanina, konzumenta, novinara, prosumera kroz efekte međusobnog djelovanja sila socio-materijalnog svijeta. Čovjek je u stalnoj potrazi za istinom koja mu je potrebna za razumijevanje svijeta i sebe u svijetu. Istinu spoznaje iz neposredovanog i posredovanog okruženja. Ljudske istine nemaju atribut apsoluta, već su uvijek manje ili više fragmentirane, uvjetovane različitim uglovima, ličnim iskustvima koja oblikuju percepcije, pojedinačnim motivima i zonama interesa, načinima prezentacije. Stoga autorica i ističe da je fokus knjige na „novinarskoj istini, ili najboljem od istine što se novinarskom praksom može dosegnuti“ (str. 2). *Novinarska istina* ima zadatak da omogući širi kontekst razumijevanja realnosti koja izmiče neposrednom iskustvu pojedinca. Geografski i prostorno udaljena ili bliska ona pozicionira čovjeka u datom trenutku vremena i trasira buduće puteve i oblike njegovog bivstvovanja. Stoga, *novinarska istina* nosi visoku moralnu odgovornost.

Iako knjiga, s obzirom na širinu koju tema obuhvata, obiluje višestrukim uvidima, istakla bih prije svega tri iznimno važna kvaliteta ovog djela: aktuelnost, prijemčivost širokoj čitalačkoj publici i praktičnu primjenjivost.

Novinarstvo u izmijenjenoj paradigmi, sa novim mogućnostima, zahtjevima i pravilima digitalnog *terena*, sa mnoštvom pozitivnih i negativnih aspekata ne samo

kvaliteta već i samog opstanka profesije, temu čini izuzetno aktuelnom. Za digitalno medijsko okruženje već odavno je tačno reći da živimo u medijima, a ne sa medijima, a poznavanje okruženja je za svakog čovjeka od temeljne važnosti u određivanju samopostojanja i svojih relacija sa svijetom.

Prijemчивost široj čitalačkoj publici je posebno značajna. Knjiga je naučna i namijenjena je studentima žurnalistike/komunikologije, medijima, urednicima, kao i naučnicima i stručnjacima u ovoj oblasti, međutim, ona je i izuzetno korisno štivo za svakog korisnika digitalnih medija koji održava svoj profil na društvenim mrežama ili ima intencije proaktivnog djelovanja u društvu, jednako tako i svim građanima koji žele razumjeti medijski posredovanu stvarnost. Iako autorica koristi za profesiju specifične termine, svaki od termina je detaljno i razumljivim jezikom obrazložen, što čini mogućim razumijevanje i onima koji nisu profesionalni komunikatori. Ovakva upotreba jezika nam ukazuje i na činjenicu da je sama autorica odličan komunikator, jer uspijeva poruku prenijeti razumljivo i van okvira naučne javnosti.

Praktična primjenjivost nalaza autorice je doprinos praksi izvještavanja, upotrebe medija, podizanja kredibilitnosti i relevantnosti novinarske profesije u praksi. Upute su jasne, objašnjene tekstom, ali i praćene infografikom koja je u funkciji prezentacije i mnemotehnike. Upotreba vizuelnih elemenata na svrsishodan način ukazuje da je autorica relevantan stručnjak i naučnik koji spaja teorijska znanja i njihove praktične primjene.

Knjiga je koncipirana u tri cjeline kojima prethode *Zahvalnost i Predgovor*. U *Predgovoru* je jasno predstavljen i naučni književno-umjetnički profil autorice, koji obogaćuju jedan drugog međusobno se prožimajući i nadopunjavajući, a da pritome nisu na štetu jedan drugog.

Prvi dio knjige nudi široku obuhvat promišljanja o epistemologiji novinarstva čiji je cilj da „relevantne informacije učine što zanimljivijim i prijemčivijim za javnost, što ne znači trivijalnim i senzacionalnim“ (str. 6.). U ovom dijelu autorica detaljno obrađuje različita filozofska stajališta o komunikološkim temama sa vlastitim kritičkim osvrtom i prema skepticima i prema pobornicima, temeljne postulate novinarstva, vrijednosti, norme, strukture kako u klasičnim tako i u digitalnim medijima, te potencijalne zamke (ne)pristranosti, konfliktni ili pak kolaborativni odnos profesionalnih i građanskih novinara, probleme provjeravanja činjenica ili *fact-checking*.

Među specifične vrijednosti koje karakteriziraju digitalnu paradigmu novinarskog izvještavanja autorica ubraja „ekskluzivnost, hipertekstualnost, potencijal za dijeljenje na društvenim mrežama, potencijal da vijest bude komentarisana, zabava, potencijal

za prikazivanje priče kroz multimediju i dostupnost izvora za priču na društvenim mrežama“ (str. 66.). U digitalnim medijima očito je prelijevanje određenih uloga novinarstva u skladu sa zahtjevima nove paradigme novinarstva, ali ne nužno i narušavanje novinarske profesije. Brzina je faktor koji ima utjecaj na mnoge dimenzije novinarstva u digitalnoj sferi, te se uloga naknadnog *fact-checkinga* prelijeva na organizacije civilnog društva i druge specijalizirane platforme koje „ekspanziju doživljavaju od 2014. godine“ (str. 169), kao i kreiranje algoritama koji bi trebali olakšati ovu funkciju. Također, kolaboracija profesionalnih novinara sa konzumentima može biti dobra praksa provjeravanja. Trenutni problemi *fact-checkinga* kao i djelomično prepuštanje drugim zainteresovanim društvenim akterima za obavljanje funkcije provjere ima potencijal umanjiti dodatne pritiske na medije i smanjiti medijski klijentelizam kao jedan od pojava oblika korupcije između elite i medija. Redistribucija uloga u digitalnoj sferi može pozitivno utjecati na vraćanje temeljnim postulatima profesije i posebno javnog interesa građana.

Iz mnoštva sjajnih uvida izdvaja se detaljna elaboracija konstruktivnog novinarstva koje se „fokusira na izvještavanje o načinu na koji je neki problem moguće riješiti“ (str. 130.) kao pozitivnog koncepta za prevazilaženje narušenih postulata novinarstva koji se uglavnom odnose na „povratak kredibiliteta i relevantnosti u javnosti“ (str. 264.). Također, autorica ne zaobilazi ni ostale specifičnosti digitalnih medija u odnosu na klasične kao što su: interaktivnost, multimedijalnost, hipertekstualnost, konvergencija, uloga društvenih mreža. Veoma značajno poglavlje prvog dijela knjige obrađuje problematične odnose kapitalizma, demokratije i medija čije razumijevanje je neophodno za promišljanje odnosa moći u posredovanoj stvarnosti i stvarnih intencija komunikatora, ali i druge društvene promjene izazvane digitalizacijom kao što je rast ekonomskog jaza, urušavanje obrazovanja i drugih javnih socijalnih struktura, odnos ličnih podataka i ciljanog oglašavanja, te proizvodnja potrošačkog mentaliteta nemislećeg građanina.

Drugi dio knjige čini obimno empirijsko istraživanje medija u Bosni i Hercegovini u svjetlu ranije elaboriranih teorija i promjena. Autorica je provela kvalitativnu i kvantitativnu analizu sadržaja klasičnih i digitalnih medija operacionalizacijom varijabli proizašlih iz istraživačkih pitanja. Istraživanjem su obuhvaćene 663 jedinice analize u printanim novinama i na najčitanijim web portalima. Drugi dio empirijskog istraživanja je kvalitativna i kvantitativna analiza korisničkih navika. Kvalitativna analiza korisničkih navika provedena je putem fokus grupa, a kvantitativna putem anketnog upitnika. Rezultati analize medija ukazuju da između istraživanih portala, ali i klasičnih štampanih novina, „ne postoje prevelika odstupanja u načinu na koji

obrađuju događaje o kojima izvještavaju“ (str. 206.). Mediji u Bosni i Hercegovini ne koriste potencijale proširene digitalne paradigme novinarstva posebno u smislu djelotvorne upotrebe hiperlinkova i konstruktivnog komuniciranja sa građanima, dok web portali narušavaju vlastiti kredibilitet ne navodeći podatke o novinaru i načinu kontaktiranja novinara, što bi omogućilo bolju saradnju medija i građana. U medijima koji su bili predmet istraživanja evidentan je nedostatak konstruktivnog novinarstva. Također, u oba tipa istraživanih medija pohvalno je da se u većini slučajeva „još uvijek ozbiljno pristupa kreiranju najvažnijih elemenata novinarskih članaka – naslova i lida“ (str. 208.). Kvalitativna i kvantitativna analiza navika korisnika medijskih sadržaja ukazuje da postoje dobne razlike u načinu korištenja medija, te da korisnici, iako su još uvijek uglavnom pasivni konzumenti medijskih informacija, žele kvalitetnu, objektivnu, gramatički i pravopisno ispravnu, te kredibilnu informaciju. Korisnici medijskih informacija u Bosni i Hercegovini preferiraju multimedijalni sadžaj, informativan naslov i lid, ali ne i da budu aktivni kreatori medijskog sadržaja kroz komentare.

U trećem dijelu knjige autorica nudi višestruka i vrlo konkretna rješenja za hibridne forme novinarstva, kao što su saradnja sa korisnicima, podizanje kredibiliteta potpisivanjem novinara imenom i prezimenom, svrhu i način upotrebe hiperlinkova. Na osnovu analiziranih podataka sadržaja medija u Bosni i Hercegovini i korisnika medijskih informacija u skladu sa zahtjevima i mogućnostima digitalne paradigme novinarskog izvještavanja autorica je ponudila odgovor na pitanje iz naslova trećeg dijela knjige: *Kako pisati po standardima profesije i biti zanimljiv?* Rješenje je predstavljeno kroz vrlo zanimljivu i čitku infografiku strukture vijesti u mrežnim medijima, koju je i tekstualno pojasnila. Struktura vijesti u digitalnim medijima je nova vrijednost kako za profesionalne medije i novinare, tako i za sve građane koji su usmjereni na komuniciranje sa širokom publikom putem vlastitih profila i stranica na društvenim medijima poput facebooka, instagrama, tik-tok, youtube ili drugih digitalnih kanala komunikacije.

U zaključnom dijelu autorica je sintetizirala i poentirala najvažnije nalaze svog teorijskog i empirijskog istraživanja.

Autorica u naslovu knjige postavlja pitanje *Kako sačuvati profesiju?* (novinarstva op. a.). Ne zanemarujući sve potencijalne zamke i probleme, specifičnosti digitalnog okruženja, specifičnosti samih korisnika i nivoa razvoja novinarskog izvještavanja u digitalnim medijima u Bosni i Hercegovini ona postavlja vrlo jasne smjernice kako novinarstvo u Bosni i Hercegovini može povratiti narušeni kredibilitet, te u digitalnoj eri nastaviti ispunjavati svoj osnovni cilj – težnju ka „novinarskoj istini, ili najboljem

od istine što se novinarskom praksom može dosegnuti“ (str. 2). Kako sama autorica kaže „novinarstvo će kao profesija propasti ukoliko nastavi da proizvodi umjesto da stvara“ (str. 162). Ujedno daje i opći recept za *stvaranje* konstrukta, interpretacije, istinitosti, kredibiliteta. Istovremeno, uvažavajući i nestrpljivog korisnika medijskih informacija 21. vijeka nudi i način upotrebe interaktivnih i multimedijalnih alata dostupnih u digitalnom medijskom okruženju za postizanje zanimljivosti.

Adresa autorice
Author`s address

Tahani Komarica
Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije,
Istočno Sarajevo
tahani.kolar@gmail.com

